

Кучук Андрій Миколайович,
професор кафедри права та методики
викладання правознавства Сумського
державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка, доктор
юридичних наук, професор

ЮРИДИЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ ТА ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ

На сьогодні одним з важливих завдань будь-якого цивілізованого суспільства є створення умов для вільного розвитку людської особистості. Виконання цього завдання є неможливим без належної організації освіти в державі. Через здобуття освіти закладається та основа світосприйняття і світорозуміння, яка дозволяє людині бути активним учасником суспільних відносин. При цьому важливим є чітке розуміння змісту навчання та тих явищ, що підлягають вивченню. Саме зважаючи на означене вважаю за необхідне акцентувати увагу на наступних аспектах освіти правників.

По-перше, доволі часто в контексті освіти правників використовується таке поняття як «правове виховання», яке, на мою думку, має нульовий зміст, не несе ніякого змістовного наповнення. Відтак, його використання (а ще й у якості освітньої мети) тільки нівелює сам освітній процес. Зумовлено це, на моє переконання, наступним.

Слід взяти до уваги, що право є динамічною системою правил поведінки, які відображають соціальні цінності. Тому право слід розглядати як соціокультурний феномен. При цьому за будь-якого типу суспільства право має дуже тісний зв'язок з мораллю (у свою чергу цей зв'язок знову таки виникає на основі ціннісної складової права). Навіть у державі з недемократичним державно-правовим режимом право буде відображати пануючі у суспільстві цінності. Типовим прикладом правильності цієї тези є російське суспільства з його ставленням до людських прав, людської гідності, рівності та толерантності тощо. Авторитарність (подекуди й тоталітарність) російської влади ґрунтується на кардинально протилежних цінностях, які й складають основу російського права (доречно наголосити, що в межах цього типу суспільства, коли право розглядається як воля публічної влади, що знаходить свою об'єктивацію у офіційних текстах, у цілому можна говорити про правове виховання як процес вивчення «низами» законодавства для з'ясування волі пануючого стану, «донесення» до «низів» волі «вождя»).

Тісний зв'язок права та моралі робить можливим регулюючий вплив права на суспільні відносини (переважна більшість населення не читає текстів прийнятих органами публічної влади законів; однак, від цього не збільшується загальний рівень злочинності; це дозволяє мені вкотре відзначити можливість залучення до наукового обігу терміну «відчуття справедливості», яке використовується в межах західного правового дискурсу).

Цілком очевидно, що це «відчуття» більш розвинене у правників, які вивчають не тільки тексти законів, але і філософію права, історію права тощо, аналізують рішення судових органів, вчать застосовувати абстрактні правові приписи до конкретних життєвих ситуацій.

Саме правники багато у чому і впливають на розвиток справедливості, її трансформацію. Показовим у цьому контексті є ставлення західного суспільства до смертної кари, зокрема, через аналіз тексту Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та протоколів до неї.

Відтак, суспільством і ставляться підвищені етичні вимоги до правників. Саме тому надзвичайно велику вагу у західній традиції права має професійна правника деонтологія. Недоброчесна людина, навіть з найкращими знаннями законодавства, не отримає право займатися правничою діяльністю або, якщо вже займається, буде позбавлена такої можливості організаціями самих правників (відповідними етичними комісіями тощо).

На жаль, така практика тільки набуває впровадження у національну систему права і на прикладі Вищої ради правосуддя та Етичної ради бачимо який спротив відбувається зі сторони суддівського корпусу.

Ведучи мову про правничу освіту не можна не торкнутись питання патріотичного виховання. Особливо в умовах війни Росії проти України. І нині часто можна чути тези про відсутність різниці щодо мови у мовному дискурсі, щодо «не на часі» тощо. Відзначу, що саме ціннісні аспекти (одна мова – один народ) були покладені в основу обґрунтування початку війни проти України. Додам тезу, відображену у тексті рішення Конституційного Суду України у справі що стосувалась «мовного закону». «Українська мова є невіддільним атрибутом української державності, що зберігає свою історичну спадкоємність від давньокіївської доби. Українська мова – доконечна умова державності України та її соборності <...>

тому будь-які зазіхання на юридичний статус української мови як державної на території України неприпустимі, оскільки порушують конституційний лад держави, загрожують національній безпеці та самому існуванню державності України» [1] – відзначив орган конституційної юстиції.

Однак, доводиться констатувати, доволі часто, як це показують соціальні мережі, відеохостинги, зокрема YouTube, працівники Національної поліції під час виконання своїх повноважень використовують не державну мову, а російську (яка на сьогодні є мовою держави, яка воює з Україною). Більш того, не можна не згадати і окремих экс-міністрів, які навіть попри численні судові позови (у тому числі й задоволені на користь позивачів) продовжували послуговуватися мовою держави-агресора.

Таким чином, у контексті правничої освіти замість безмістовного терміну «правове виховання» доцільно вести мову про професійну етику, правничу деонтологію. Наріжним аспектом патріотичного виховання має бути українська мова.

Список використаних джерел

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 14 липня 2021 року № 1-п/2021. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text>.

Лапка Оксана Ярославівна,

доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВИЙ МЕНТАЛІТЕТ ЯК СКЛАДОВА ПРАВОСВІДОМОСТІ

Правотворчість, реалізація права, стан законності і правопорядку відчують на собі потужний вплив усвідомлених та прихованих, наскрізних та ситуативних процесів відображення права у загальносоціальній, груповій, професійній, індивідуальній свідомості. Це обумовлює практичну спрямованість теоретико-правових досліджень правосвідомості як специфічної форми суспільної свідомості, питань її змісту і структури, її різновидів та окремих складових. Особливий інтерес в сучасних умовах становить така складова правосвідомості, як правовий менталітет,